

TÜRKİYE MİMARLIK YARIŞMALARINDA İZMİR

İZMİR IN TURKISH ARCHITECTURAL COMPETITIONS

Serhat ULUBAY *, Esin YILMAZ **

Geliş Tarihi/Received: 29.05.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 10.02.2022

Araştırma Makalesi/Research Article

*
Mimarlık Bölümü,
Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul / Türkiye

Department of Architecture,
Yıldız Technical University, İstanbul / Turkey

ORCID: 0000-0002-0240-4792

ulubay@yildiz.edu.tr

**
Mimarlık Bölümü,
Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul / Türkiye

Department of Architecture,
Yıldız Technical University, İstanbul / Turkey

ORCID: 0000-0002-3166-565X

ÖZET

“... Yarışma İzmir’e ne getiriyor? ...” Bu soru, 2002 yılında, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen ‘İzmir Liman Bölgesi İçin Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması’nın jüri başkanı Doğan Kuban tarafından kaleme alınan değerlendirme yazısında sorulmuştur. Muhteşem bir körfezin yanı başında, Ege Medeniyetinin önemli bir hinterlandını oluşturan, tabiatın eşsiz iklim verilerine ve coğrafik değerlerine sahip, tarihin farklı dönemleriyle keşişim gösteren İzmir’in, tüm bu zenginlikleri iskalayıp, taşra kenti hüviyetinde bir fiziksellekle yığılmasına karşı soruyor bu soruyu. Bu makale çalışmasında, bu soru, tarihsel bir ara kesitte çoğaltılmaya ve cevapları aranmaya çalışılmıştır: Türkiye mimarlık yarışmalarının doksan yılı aşkın serüveninde, yarışmalar İzmir’e ne getirmiştir?

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Yarışmaları, Türkiye Mimarlığı, İzmir

ABSTRACT

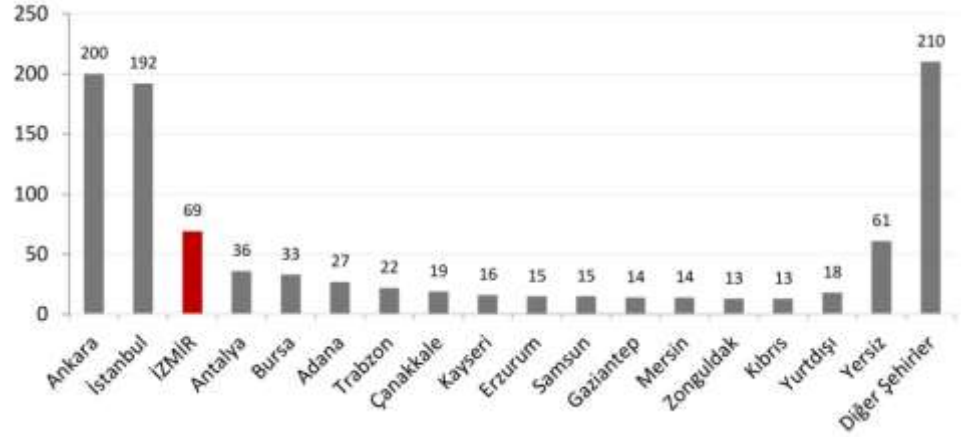
“...What does the competition bring to İzmir? ...” This question was asked in 2002, in the evaluation paper written by Doğan Kuban, Chairman of the Jury of the ‘International Urban Design Idea Competition for the Port District of İzmir’ organized by İzmir Metropolitan Municipality. Just beside a magnificent gulf, asked this question against the fact that İzmir, which forms an important hinterland of the Aegean civilization, has unique climatic data and geographical values of nature, and has intersected with different periods of history, regarding the missing all these riches and accumulating in a physicality in the identification of a provincial city. In this Article study, this question has been tried to reproduce in a historical cross section and to search for answers: In the ninety-year adventure of Turkish architectural competitions, what did the competitions bring to İzmir?

Keywords: Architectural Competitions, Architecture of Turkey, İzmir

1. GİRİŞ

Yarışmaların, mimarlık ortamına katkısı çok yönlüdür. ‘Bir araştırma ve tartışma alanı’ olarak yarışmalar (İdil, 2010), belirli bir konu üzerinden, mimarlık pratiğinin genel birikimini harekete geçiren bir hizmet ve düşünce kanalıdır (Cengizkan, 2007). Nitekim mimarlık yarışmaları üzerine yapılan birçok tanımda, yarışmaların bu çok yönlü katkısına vurgu yapılmakta, bir ‘iş alma’ yönteminin ötesinde, yeninin ve güncelin arandığı, nitelikli tartışmaların kapısının aralandığı bir mecra olarak görülmektedir (Türkeri, Önal, 2016). Lipstad’ın ‘sınırları belli olmayan dev mimarlık stüdyoları’ olarak tanımladığı mimarlık yarışmaları (Lipstad, 1989), yarattığı kültür ortamı sayesinde, mimarlık eğitiminden kent kültürüne, gündelik ve toplumsal yaşantıdan mimarlığın yeni söylemlerinin gelişmesine kadar, güçlü bir katkı koyucu pozisyonunda yer almaktadır. Bir kentin gelişiminde, nitelikli yapıların elde edilmesinde ve kentsel ortamların oluşturulmasında sürdürülebilir bir metot olarak görülen yarışmalar düzeneği, kamu yararını gözeten, deneyimlerin yarıştığı ve herkesin katılımına açık bir demokratik süreci işleten yararçı bir mekanizmadır (Çimen, 1993). Türkiye’de bu mekanizmanın 1930’lu yıllar itibarıyla işlemeye başladığına şahit olmaktadır. Özellikle başkent Ankara’nın inşasında aktif rol oynayan mimarlık yarışmaları kurumu (Ersin, 2001), ülkemizde ilk kez Bursa Belediyesi tarafından düzenlenen bir yarışmayla hayata geçirilmiştir (Yarışmalar Dizini 1930-2004, 2004). 1930 yılına tarihlenen ‘Bursa Belediye Hal Binası’ yarışmasından günümüze kadar, doksan yılı aşkın süre zarfında, Türkiye’de 986 adet profesyonel mimarlık yarışmasının düzenlendiği tespit edilmiştir (Yarışmalar Dizini 1930-2004, 2004, Mimarlar Odası Arşivi, URL-1).

* Çalışma kapsamında (Türkiye’de ilk yarışmanın düzenlendiği tarih olan) 1930 yılından, 01.01.2022 tarihine kadar yapılmış veya bu tarih itibarıyla süreci devam eden mimarlık yarışmaları ele alınmıştır.

Grafik 1. 1930-2022 tarihleri arasında düzenlenen mimarlık yarışmalarının şehirlere göre dağılımı (yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

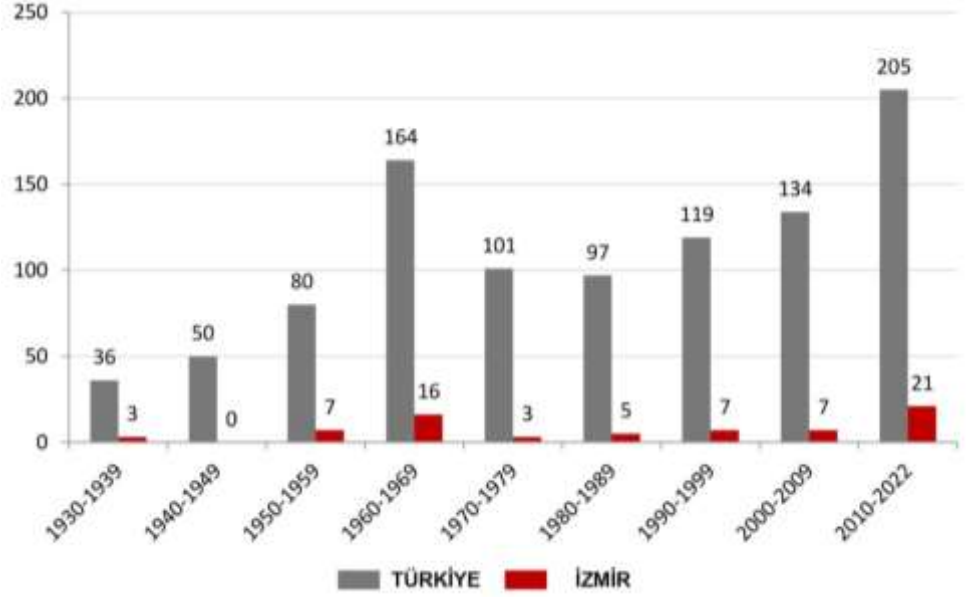
Doksan yılı aşkın Türkiye mimarlık yarışmaları serüveni, kendi içerisinde çeşitli kırılmaları barındırmaktadır. 1930'lu yıllarda, Ankara'nın inşasında, devletin görünür yüzü olan prestij yapılarının, yabancı mimarlara doğrudan projelendirme yoluyla verildiği bilinmektedir. Erken Cumhuriyet Dönemi olarak anılan bu dönemde, kamunun yarışmalar yoluyla yapı elde etmesine yönelik taleplere, dönemin tek mimarlık mecmuası olan *Arkitekt Dergisi*'nde rastlamak mümkündür² (Sayar, 2004). 1930'lu yıllara tarihlenen bu dönemden 1960'lara kadar geçen sürede, Türkiye'de, yarışma kültürünün oluşmaya başladığını, bu düzeneğin kamu kurumları tarafından tercih edilen bir yöntem olduğunu görülmektedir. 1950'lerde, Mimarlar Odası'nın kurulmasıyla beraber, odanın devlet kurumlarıyla birlikte mimarlık yarışmaları düzeneğinde aktif olarak rol oynadığına şahit olmaktayız. Erken Cumhuriyet Dönemi'ni kapsayan bu zaman diliminde, devlet erkinin temsil gücünü görünür kılan, çağdaş ve modernist izleri barındıran, Türk kültürünün yerel alt anlamlarını tasarımla harmanlayan, sağlamlık ve işlevselciliği önde tutan projelerin yarışmalarda öne çıktığı görülmektedir. Bu durum dönemin ulus-devlet anlayışının bir yansıması olarak yorumlanabilir. 1960'lı ve 1970'li yıllar, yarışma çeşitliliğinin arttığı, özellikle turizm ve kalkınma planlamalarının yarışmalara dahil olduğu bir zaman dilimi olmuştur. Şehircilik kavramının devreye girmeye başladığı bu dönemde, yarışma sayısında ciddi bir artışın yaşandığı görülmektedir. Fakat niceliksel olarak yarışmalardaki artışla beraber, 'tip proje' yarışma anlayışının ortaya çıktığı, eğitim, sağlık gibi kamu yapılarını tek tipleştirilen yarışmalara yönelik talebin arttığı görülmektedir. Artan yarışma sayısının olumlu yönüne rağmen, tip proje yarışmalarının ülke mimarlığına olan katkısı soru işaretlerini beraberinde getirmiştir. 1980'li yıllar Türkiye mimarlık yarışmaları için çeşitli kırılmaları barındırmaktadır. Yaşanan askeri darbeye demokrasinin askıya alınması, sonrasında serbest piyasa ekonomisinin bir devlet politikası olarak benimsenmesi, yarışmaları sadece devlet kurumları tarafından organize edilen mekanizmalar olmaktan çıkarmış, özel sektörün de yarışma yolunu tercih etmesinin önünü açmıştır. Ayrıca, 1981 yılında düzenlenen 'Eskişehir Fuarı ve Dinlence Eğlence Kültür Alanları Kentsel Tasarımı' yarışmasıyla birlikte, kentsel tasarım olgusunun, Türkiye mimarlık yarışmaları literatüründe yer edindiği, bu olgunun, özellikle 2000'lerin mimarlık yarışmalarında söz sahibi bir konuma yerleştiği görülmektedir. Yarışmaların kabuk değiştirdiği bu dönemde, küreselleşmenin getirdiği çok sesliliğin, ekoloji ve sürdürülebilirlik tartışmalarının, teknolojik getirilerin sağladığı imkanların yarışmalar düzeneğini başka bir boyuta taşıdığına şahit olmaktayız (Aygün, 2004). 2000'li yıllara tarihlenen ve yarışmalarda bir başka değişimin öncüsü olan fikir projesi yarışmaları, tasarımın varoluş fikrine yakın duruşu ve dönüştürücü niteliklere sahip gücü sayesinde, mimarlık yarışmaları aracılığıyla, kentsel ve yapısal olgu ve kavramların çok yönlü tartışılmasının kapısını aralamıştır (Kutucu, 2019). Fikir yarışmalarının getirdiği zenginlik, somut olarak inşaya dönüşme bile, nitelikli bir tartışma ortamı yaratması oldukça değerlidir.

²⁴ Ankara'da inşa edilecek Vekâlet binaları projelerinin Türk mimarlarının da iştirak edebileceği bir müsabaka neticesinde tesbitini memleket san'atkârları kuvvetle ve haklı olarak temenni etmektedir... Bu eserlerin müsabaka ile hazırlanması hem - daha değerli projeler elde edilmesini, hem müsabakaya iştirak edecek ecnebi mimarlarının daha itinalı çalışmasını, hem de Türk mimarının kendi memleketinde bir yaşama ve çalışma hakkı olduğunu intaç ve isbat edeceğinden lâzım ve faydalıdır..." (Memleket-Birlik Haberleri, 1933).

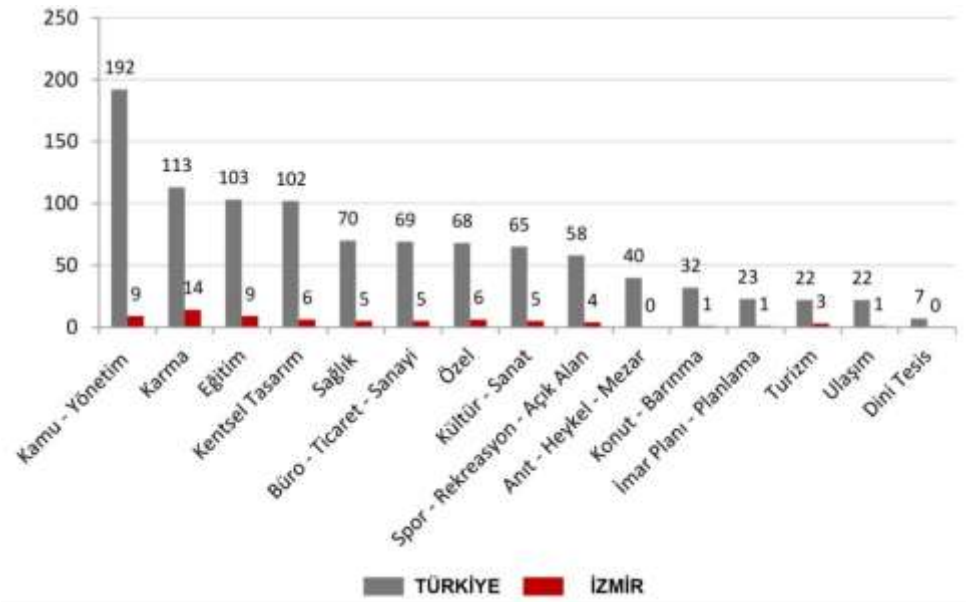
Ankara ve İstanbul'un akabinde, doksan iki yıllık Türkiye mimarlık yarışmaları serüveninde İzmir, düzenlenen 69 yarışma ile üçüncü sırada yer almaktadır (Yarışmalar Dizini 1930-2004, 2004, Mimarlar Odası Arşivi, URL-1). Onar yıllık periyotlara ayrılarak incelenen yarışmaların, Türkiye'de artış yaşandığı döneme paralel olarak İzmir'de de artış gösterdiği görülmektedir. Kentte, çoğunlukla Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Belediyeler tarafından organize edilen yarışmaların, kamu-yönetim, eğitim, sağlık ve kültür-sanat yapılarının temini için açıldığına

şahit olmaktayız. Bunun yanı sıra son yıllarda kentin, kentsel tasarım ve karma işlevli yarışma tipolojilerine ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Aşağıdaki grafiklerde kentte yapılan yarışmaların okuması ve Türkiye ölçeğindeki yeri analiz edilmiştir.

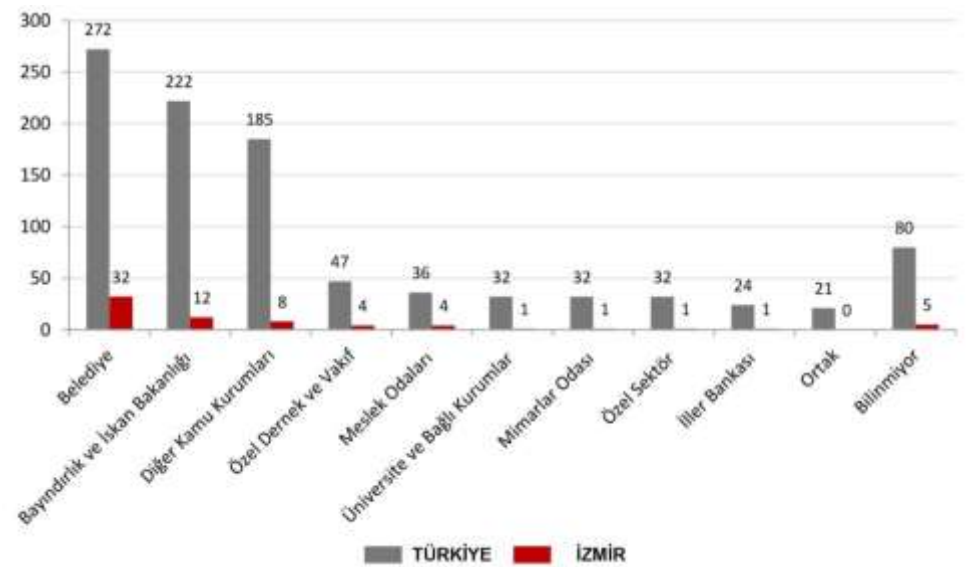
Grafik 2. 1930-2022 tarihleri arasında düzenlenen mimarlık yarışmalarının on yıllara göre dağılımı (yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

Grafik 3. 1930-2022 tarihleri arasında düzenlenen mimarlık yarışmalarının yapı tipolojileri (yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

Grafik 4. 1930-2022 tarihleri arasında düzenlenen mimarlık yarışmaları düzenleyen kurumlar (yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

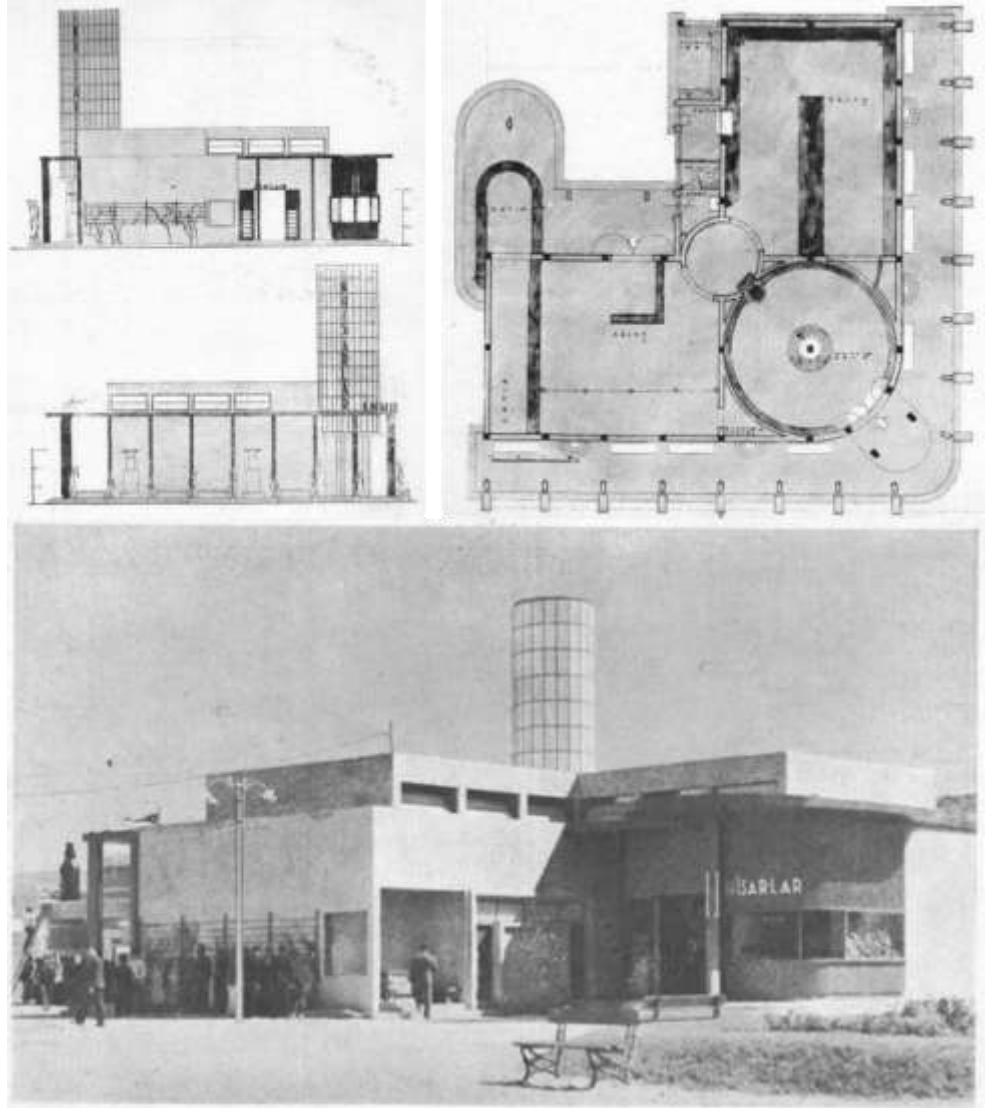
2. TÜRKİYE MİMARLIK YARIŞMALARINDA İZMİR

³Tekel Genel Müdürlüğü

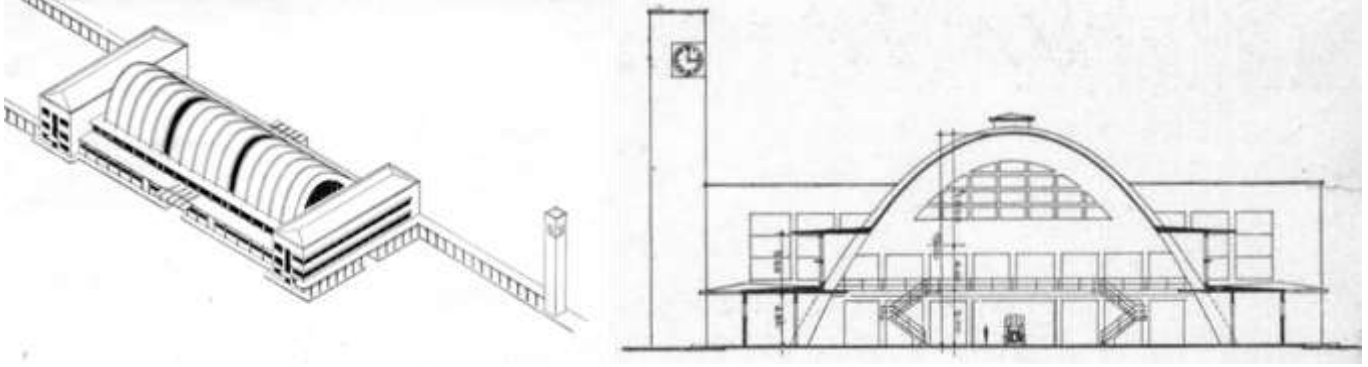
⁴Emin Necib Uzman tarafından kaleme alınan yazıda yarışmanın açılış biçiminden ve konusunda şöyle bahsedilmektedir: “ Bu sene arsiulusal altıncı İzmir fuarı münasebetile İnhisarlar İdaresi, iyi verilmiş bir kararlar, her sene değişiklik imkanı verecek mahiyette daimi bir pavilyon vücade getirmek istedi. İlk iş olarak mimarları arasında bir müsabaka açtı. Vaziyet planında gösterilen saha içerisinde, bir grafik holü iki teşhir salonu, içerden ve dışırdan satış imkanı isteniyordu. Burada dercettiğimiz eser, bu müsabakada seçilerek tatbik edilmiş olmaktadır...”

⁵“ İzmirde Ağamemnun kaplıcalarının asrı ve fennî bir şekilde ıslahı için açılan proje müsabakası neticelenmiştir. Müsabakaya iştirak eden 9 projeden birinciliği Mimar Celâl ve Reşad; ikinciliği Mimar Nazif Asal ve Asım Kömürçüoğlu; üçüncülüğü Mimar Bekir İhsan ve Muhiddin kazanmışlardır.” (Arkitekt, 1937).

Erken Cumhuriyet Dönemi olarak anılan 1930’lu yılların İzmir’i, uzun yıllar süren savaşların getirdiği tahribatı üzerinden atmaya çalışan bir kent hüviyetindedir. Kent bir yandan planlar yoluyla çağdaş bir kentleşmenin altığını oluştururken, bir yandan da akıp giden gündelik yaşantının yapı ihtiyacını karşılamaya yönelik bir çaba içerisinde bulunmaktadır (Birsell, 2009), (Ballice, 2009). Türkiye’de 1930’lu yıllardan itibaren başlayan yarışma yoluyla yapı elde etme yönteminin kentteki ilk örneği ‘İzmir Fuarı İnhisarlar Pavyonu’ yarışmasıdır. 1936 yılına tarihlenen ve İnhisarlar İdaresi³ tarafından organize edilen yarışma hakkında, dönemin tek mimarlık yayını olan Arkitekt Dergisi’nde yayınlanan bir yazıya rastlanmaktadır. Yazıda, yarışmanın jürisi ve kazanan projenin müellifi hakkında bilgi verilmemesine rağmen, yarışmanın kazanan projesi yayınlanmış ve projenin kısa süre içerisinde uygulandığı bilgisiyle beraber uygulama fotoğrafları da yayına eklenmiştir⁴ (Uzman, 1936). Bu tarihten bir sene sonra kentte iki yarışma daha düzenlenmiştir. Düzenlenen yarışmalardan Ağamemnun Kaplıcaları⁵ hakkında kısıtlı bilgiye ulaşılırken, İzmir Hal Santrali yarışmasına ait dokümanlarda, yarışmanın kent merkezinde konumlanacak bir hal binası için düzenlendiği bilgisi verilmektedir. Yedi projenin katıldığı yarışmada Zeki Sayar’ın betonarme kabuk önerisinin birincilik ödülü kazandığı görülmektedir (Arkitekt, 1937,b), (İnan, 2015)

Resim 1., 2., 3. ‘İzmir Fuarı İnhisarlar Pavyonu’ yarışmasını kazanan projenin cephe ve plan çizimleri, projenin uygulanmış hali (Uzman, 1936)

Resim 4., 5. İzmir Hal Santrali yarışmasını kazanan projenin perspektif ve ön cephesi (Arkitekt, 1937,b)

1940'lı yıllarda herhangi bir yarışmanın düzenlenmediği kentte, 1950'lilerde biri uluslararası olmak üzere yedi yarışmanın organize edildiği bilgisine rastlanmaktadır. 1951 yılında uluslararası ölçekte açılan İzmir Şehir İmar Planı yarışması, makine tarımının esas alındığı ve iş gücü fazlasının kentsel göçü tetiklediği bir döneme denk gelmektedir. Kente yığılan nüfusun, kent çeperlerinde plansız ve altyapıdan uzak gecekondulaşmayı başlattığı bu dönemde, acil plan ihtiyacının karşılaması için açılan yarışmayı Kemal Ahmet Aru'nun önerisi kazanmıştır. Fakat ilerleyen dönemlerde, Aru'nun önerisinin, göçle gelen nüfusun konut ihtiyacını karşılamakta yetersiz kaldığı görülmüştür (URL-2). Bu dönemde kentte düzenlenen diğer yarışmalar; Merkez Bankası Şubesi (1950), Türk Ticaret Bankası Şube Binası (1951), Kültürpark Spor ve Sergi Sarayı (1953), Konak Sitesi (1955), PTT Binası (1955) ve Ege Üniversitesi Kampüsü (1959) yarışmalarıdır (Yarışmalar Dizini 1930-2004, 2004).

Resim 6., 7. İzmir Şehir İmar Planı yarışmasını kazanan projenin kısmi perspektif ve kısmi plan çizimleri (Arkitekt, 1952)

1960'lı yıllar bir yandan artan göçün etkisiyle beraber gecekondulaşmanın kendini gösterdiği, bir yandan da kent merkezinde tarihi yapıların değer kazanıp gündelik yaşantıya dahil olduğu zaman dilimidir. Tekil yapı ölçeğinde yapılan restorasyon çalışmalarısıyla Savaş Atölyesi Binası, Eski İtfaiye Binası, Forbes Köşkü, Murat Köşkü, Peterson Köşkü, Yahya Paşa Köşkü, Pasaport rıhtımındaki gümrük deposu gibi kent belleğinde önemli yere sahip yapıların, yeniden işlevlendirilerek kent yaşantısına katılmaları sağlanmıştır (URL-2). 1960'ları kapsayan zaman dilimi içerisinde, Türkiye'deki yarışma sayılarına paralel olarak İzmir'de de yarışma sayısında ciddi artış gözlemlenmiştir. Bu dönemde; Ege Üniversitesi'ne ait Tıp Fakültesi ve Hastanesi (1961), Fen Fakültesi (1963), Ziraat Fakültesi (1963), 27 Mayıs Meydanı Çarşısı ve İşhanı Binaları (1963), Ticaret Odası Otel (1963), İzmir Teknik Okulu (1963), Bornova Deneme Öğretmen Okulu (1964), Türk-Amerikan Derneği Şubesi (Sınırlı) (1964), Agamemnon Sıcak Su Tedavi Merkezi (1965), Belediye Sarayı (1966), SSK Konak Tesisleri (1966), Devlet Hastanesi (1967), İzmir DGSA ve Konservatuvarı (1969), Rehabilitasyon Merkezi (1969) ve İzmir Toplum Polisi Sitesi (1969) yarışmalarının açıldığına şahit olmaktayız (Yarışmalar Dizini 1930-2004, 2004). Yarışma sayısı ile beraber çeşitliliğinin de arttığı bu dönemde, bugün hala kullanımda olan ve yarışma yoluyla elde edilen İzmir Belediye Binası öne çıkmaktadır. Dönemin brütalist estetiğinin izlerini taşıyan yapı, yer aldığı Konak Meydanı'na cephe oluşturarak meydanın tanımlayıcısı rolünü üstlenmektedir. Kolonlarla yükseltilecek zemin kat, oluşturulan iç avlunun sahille ve Konak Meydanı'yla görsel bir ilişki kurmasını sağlamış ve yapının kamusal vurgusunu arttırmıştır (Hasol, 2017). 2020 yılında yaşanan depremde hasar gören yapının akibeti belirsizliğini korumaktadır.

Resim 8., 9. İzmir Belediye Binası yarışması uygulanan proje (Hasol, 2017)

1970'li ve 1980'li yıllar, kentsel imar çalışmalarının devam ettiği, yangın alanlarının ıslah edildiği, Fevzi Paşa ve Gazi Bulvarı etrafındaki önemli yapıların, han ve çarşıların iyileştirildiği bir dönem olmuştur. Bu dönem yarışmalar açısından oldukça kısır geçmiş, yirmi yıllık süre zarfında İzmir'de sadece sekiz adet yarışma düzenlenmiştir. Bu dönemde İzmir Hükümet Konağı (1972), Ege Üniversitesi Rektörlüğü Akademik Merkez Sitesi (1974), Merkez Bankası İzmir Şubesi (1974), Aliağa Hükümet Konağı (1983), Atatürk Ormanı Zafer Anıtı ve Çevre Düzenlemesi (1983), Devlet Opera Binası (Sınırlı) (1983), Basmane Turizm ve Ticaret Merkezi (1984), Bornova Fen Lisesi (1985) yarışmaları yapılmıştır (Yarışmalar Dizini 1930-2004, 2004). 1980'li yıllardan itibaren başlayan kentsel tasarım olgusu, henüz İzmir merkezli yarışmalarda kendini göstermese de geniş açık alan düzenleme yarışmalarının organize ediliyor olması bu kapının aralandığının bir göstergesidir. İzmir'de ilk defa tekil yapı ölçeği yarışmalarından ayrılan ve çevre düzenlemesi ölçeğiyle yarışmaları farklı bir boyuta taşıyan Atatürk Ormanı Zafer Anıtı ve Çevre Düzenlemesi Yarışması, multidisipliner tipolojide ilk yarışma olma özelliğini taşımaktadır. Nitekim bu durum, katılım gösteren ekiplerin oluşumunda da kendini göstermiş, birincilik ödülüne layık görülen proje ekibinin mimar, mühendis, heykeltıraş ve ressamdan oluşan çoklu disiplinler bir anlayışla oluşturulduğu görülmüştür (Mimarlık, 1983). Ayrıca yine bu dönemde, 2010'lu yıllara kadar tartışması sürececek olan opera binasına dair ilk yarışmanın yapıldığına şahit olmaktadır.

Resim 10., 11., 12. Atatürk Ormanı Zafer Anıtı ve Çevre Düzenlemesi Yarışmasında sırasıyla ilk üç sırada yer alan projelere ait maket ve plan çalışmaları (Mimarlık, 1983)

1990'lı yıllarda, kente yapılması planlanan kordon yolu, ulusal ölçeklere varan büyük tartışmaların ve hukuki süreçlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kordon yolu projesi, kentin varoluşundan itibaren devam edegelen kıyı yaşantısı kültürünü sekteye uğratacağı ve denizle olan bağı koparacağı gerekçesiyle yoğun karşı çıkışları beraberinde getirmiştir. Yapımına başlanan dolgu çalışmaları mahkeme kararları doğrultusunda ertelenmiş, dolgu alanları kentin kamusallığını arttıracak bir yaşam altlığına dönüştürülmeye çalışılmıştır (Topal, 1998). Kordon yolunun kente getireceği ağır tahribatın önüne geçen ve bu dezavantajı kentin kamusallığına ve kıyı yaşantısına katkı sağlayacak bir altığa dönüştürmeyi başaran kentte, bu kamusallığın kuvvetlenmesine yönelik bir diğer adım 2000'li yıllarda yaşanmıştır. Ersen Gürsel tarafından yapılan Konak Meydanı'nın düzenlenmesine yönelik çalışmalar, kentlinin kamusal yaşantısını ve kıyı ilişkilerini güçlendirmiş, kentin tarihi yapılarına değer kazandırmıştır (Gürsel, Erar, Birkan, Erar, Keskintaş, 2004). Kentin kıyı ilişkisinin büyük tartışmalarla gündeme geldiği 1990'lı ve 2000'li yıllarda, biri uluslararası olmak üzere, doğrudan kent-kıyı ilişkisine yönelik Konak Meydanı Fikir Proje Yarışması (1996) ve İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması'nın (2001) düzenlendiğine şahit olmaktadır. Özellikle İzmir Körfezi ölçeğinde konuyu ele alan, kentsel süreksizliği bütünleştirme ve kentin terke uğramış merkez bölgelerini kamu yaşantısına

katma, çağdaş bir kent yaşantısı kurma amacı taşıyan İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması, katılım yoğunluğu ve coğrafya özelinde tartışma altlığı oluşturması açısından, İzmir’de düzenlenen mimarlık yarışmaları arasında önemli bir kırılmayı teşkil etmektedir (Ege Mimarlık, 2001-2002). Ayrıca bu dönemde; İzmir Fuarı Kültürpark Çevre Düzenlemesi Fuar Kompleksi (1990), Buca Doğum ve Çocuk Bakımevi (125 Yataklı) (1993), Karşıyaka Zübeyde Hanım Kültür ve Sanat Merkezi (1994), Tarih Genel Müdürlüğü Hizmet Binası (1994), EBSO-Center İzmir (1996), Adnan Menderes Havaalanı Yeni Dış Hatlar Terminal Binası ve Katlı Otoparkı (1998), Adnan Saygun Kültür ve Sanat Merkezi (Sınırlı-Çağrılı) (2000), Konak Belediyesi Yeşilyurt Spor Kompleksi (2003), Pananos Plajı Kentsel Tasarım ve Peyzaj Proje Yarışması (2004), Konak Belediyesi Uzundere Rekreasyon Vadisi Proje Yarışması (2006), Urla - Çeşme - Karaburun Yarımadası Ulusal Fikir Yarışması (2008), Kemeraltı Çarşısı Üst Örtü ve Kent Mobilyaları Ulusal Fikir Yarışması (2008) yarışmalarının düzenlendiği görülmektedir. Bu dönemde kentte yapılan yarışmalarda, dönemin Türkiye mimarlık yarışmalarında da görülen, kentsel tasarım ve mimari fikir proje yarışmalarının devreye girdiğine ve kentsel ölçekte fikirlerin tartışmaya açıldığına şahit olmaktadır (Yarışmalar Dizini 1930-2004, 2004, URL-1).

Resim 13.,14.,15. İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması’nda birincilik kazanan projeye ait görseller (Ege Mimarlık, 2001-2002)

2010’lu yılların Türkiye’sinde büyük kentler, neoliberal politikaların bir sonucu olarak kentsel projelerin, mega konut yatırımlarının, kent toprağını yatırımcıya sunan ticari metalaşmanın bir aracı olarak görülmektedir. Bu bağlamda kent merkezleri hızla emlak yatırımcılarının finansal bir aracı haline gelmiştir. Bu zaman dilimi içerisinde İzmir kenti, bu ‘yeni’ dokunun bir altlığı halini almış, gayrimenkul sektörünün mega projeleri kentte yükselmeye başlamıştır. Türkiye’de yarışma sayısının arttığı bu dönemde, İzmir’de de çok sayıda yarışmanın yapıldığına şahit olmaktadır. Kültür-sanat ve kentsel tasarım yarışma tipolojilerinin ön plana çıktığı kentte, 2010 yılında açılan Opera Binası Mimari Proje Yarışması, uzun yıllar kentte arzulan sembolik bir sanat yapısına kavuşmanın bir adımı olarak görülmektedir. 2020’li yılların başı itibariyle, kent peyzajına katkısı tartışmaya açık ‘ekoloji’ içerikli yarışmalar açılmış ve kentin yeşil hinterlandına katkı sağlamak amaçlanmıştır. İzmir kent çeperini, Meles Çayı ve yakın çevresini ekolojik hassasiyetle ele alan yarışmaların, çevresel bir tartışma aralığı açması kuşkusuz oldukça değerlidir. Fakat bu ekolojik omurganın sınırlı kalması yerine, İzmir Körfezi bütününde bölgeye değer katacak ve yabanıl hayatı da besleyecek bir hassasiyetle geliştirilmesi bölge değerlerini okumak adına büyük katkı sağlayacağı muhakkaktır.

2010 yılı başından günümüze kentte açılan mimarlık yarışmaları şunlardır; Bornova Belediyesi Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi Mimari Proje Yarışması (2010), Çeşme Merkez Sahili Kamusal Mekânların ve Cephelerin Düzenlenmesi Ulusal Fikir Projesi Yarışması (2010), İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) Hizmet Binası Mimari Proje Yarışması (2013), Tasarım Koridorları Ulusal Fikir Yarışması (2014), Bornova Belediye Binası ve Çevresi Mimari Proje Yarışması (2015), Gaziemir Aktepe ve Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Alanı Kentsel Tasarım ve Mimari Fikir Projesi Yarışması (2015), Konak Belediyesi Hizmet Binası ve Yakın Çevresinin Düzenlenmesi Mimari Proje Yarışması (2015), Bornova Çocuk Dünyası Mimari Proje Yarışması (2016), Selçuk Belediyesi Kültür ve Gençlik Merkezi Mimari Proje Yarışması (2016), İzmir Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Entegrasyon Merkezi ve Yakın Çevresinin Düzenlenmesi Ulusal Mimari Proje Yarışması (2016), Bornova Evka 3 Sosyal Merkez ve Aktarma İstasyonu Mimari Proje Yarışması (2016), İzmir Karabağlar Belediyesi Kamusal Açık Mekan ve Kent Meydanı Kentsel Tasarım Proje Yarışması (2017), Uzundere Cemevi Sosyokültürel Merkez Ulusal Mimari Fikir Projesi Yarışması (2017), Kubilay Kültür Merkezi

İlave Kafeterya Tasarımı ve Çevre Düzenlemesi Mimari Proje Yarışması (2019), Olivelo – İzmir Kent Çeperinde Ekolojik Ortak Yaşam Alanı Fikir Projesi Yarışması (2019), Torbalı Belediyesi Belediye Hizmet Binası, Pazaryeri ve Otopark ile Yakın Çevresi Ulusal Mimari Proje Yarışması (2019), İzmir Ticaret Odası Yenileme Fikir Projesi Yarışması (2020), İzmir Büyükşehir Belediyesi Ana Transfer Merkezi Mimari Proje Yarışması (2020), Kentsel ve Ekolojik Omurga Olarak Meles Çayı Ulusal Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması (2020), “10 Ekim Anıtı ve Anma Yeri” Proje Yarışması (2020) (URL-1).

Resim 16.,17. İzmir Opera Binası Mimari Proje Yarışmasında birincilik ödülü sahibi projeye ait görseller (URL-3)

Kentte, 1936 yılında, İzmir Fuarı İnhisarlar Pavyonu yarışması ile başlayan mimarlık yarışmalarına ait veriler aşağıdaki tabloda özet haline getirilmiştir:

1930-2022 YILARI ARASINDA İZMİR NEREDEKİ DÜZENLENEN MİMARLIK YARIŞMALARININ							
NO	TARİHİ/BAŞLIK ADI	YIL	İP	YÖNETİM	YERİ/İL	YARISMA DÜZENLEYEN KURULUŞ	YARISMA DÜZENLEYEN KURULUŞ
1	İzmir Fuarı (İzmir Fuarı)	1936	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Fuarı Kurumu	İzmir Fuarı Kurumu
2	İzmir Akademi Kuruluşu	1937	Türkiye	Çapın	Uşaklı	İzmir Akademi	İzmir Akademi
3	İzmir Fuarı Kurumu	1937	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Fuarı Kurumu	İzmir Fuarı Kurumu
4	T.C. Merkez Bankası İzmir Şubesi	1938	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	T.C. Merkez Bankası	İzmir Fuarı Kurumu
5	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir)	1939	İmar Planı - Harita	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
6	Türk Ticaret Bankası İzmir Şubesi	1939	Karşı - Yüzten / Sarı	Çapın	Uşaklı	T.C. Merkez Bankası	İzmir Fuarı Kurumu
7	İzmir Kızılköprü Çarşı ve Bağlı Sokaklar	1939	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
8	İzmir İmarat Dairesi	1939	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
9	İzmir İTT Bankası	1939	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İTT Bankası	İzmir Fuarı Kurumu
10	İzmir Üçüncü Dönem Fuarı	1939	Çapın	Çapın	Uşaklı	İzmir Fuarı Kurumu	İzmir Fuarı Kurumu
11	Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Hastahane	1940	Çapın	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
12	Ege Üniversitesi Fen Fakültesi	1940	Çapın	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
13	Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi	1940	Çapın	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
14	İzmir 27 Mayıs Meydanı Çarşı ve Bağlı Sokaklar	1940	Karşı - Yüzten / Sarı	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
15	İzmir Ticaret Odası (İzmir)	1940	Türkiye	Çapın	Uşaklı	İzmir Ticaret Odası	İzmir Ticaret Odası
16	İzmir Eğitim Bakanlığı İzmir Yabancı Okulu	1940	Çapın	Çapın	Uşaklı	İzmir Eğitim Bakanlığı	İzmir Eğitim Bakanlığı
17	İzmir Kurumlar Dairesi Eğitim Kurumları	1940	Çapın	Çapın	Uşaklı	İzmir Kurumlar Dairesi	İzmir Kurumlar Dairesi
18	Türk İktisadi Cemiyeti İzmir Şubesi (İzmir)	1940	Çapın	Çapın	Uşaklı	Türk İktisadi Cemiyeti	İzmir Fuarı Kurumu
19	İzmir Akademi Kuruluşu (İzmir Akademi Kuruluşu)	1940	Çapın	Çapın	Uşaklı	İzmir Akademi Kuruluşu	İzmir Akademi Kuruluşu
20	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
21	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
22	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
23	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
24	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
25	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
26	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
27	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
28	Ege Üniversitesi Kurumları Akademi Kurumları	1940	Çapın	Çapın	Uşaklı	Ege Üniversitesi Kurumları	İzmir Fuarı Kurumu
29	T.C. Merkez Bankası İzmir Şubesi	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	T.C. Merkez Bankası	İzmir Fuarı Kurumu
30	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
31	İzmir Akademi Kuruluşu (İzmir Akademi Kuruluşu)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Akademi Kuruluşu	İzmir Akademi Kuruluşu
32	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
33	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
34	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
35	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
36	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
37	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
38	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
39	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
40	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
41	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
42	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
43	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
44	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
45	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
46	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
47	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
48	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
49	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
50	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
51	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
52	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
53	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
54	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
55	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
56	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
57	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
58	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
59	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
60	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
61	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
62	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
63	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
64	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
65	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
66	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
67	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
68	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
69	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı
70	İzmir Şehir İmar Planı (İzmir Şehir İmar Planı)	1940	Karşı - Yüzten	Çapın	Uşaklı	İzmir Şehir İmar Planı	İzmir Şehir İmar Planı

Grafik 5. 1930-2022 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenen mimarlık yarışmaları analizi (yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

3. SONUÇ YERINE

Çalışmanın giriş kısmında yarışmaların mimarlık mesleğine olan çok yönlü katkısına dikkat çekilmiştir. Bu katkılardan biri kentlerin daha yaşanılabilir olmasının yarışmalar düzeneği aracılığıyla tartışmaya açılması ve katılımcı bir yöntemle inşa edilmesi ve tartışılmasıdır. Fakat ne yazık ki, Türkiye’de hiçbir kentte olmadığı gibi İzmir’de de yarışmaların dönüştürücü gücü yeterince verimli kullanılamamıştır. Doksan yıllık süre zarfında yapılan yarışmaların bir kısmı askıya alınmış, bir kısmının da uygulanması epey zaman almıştır. “Yarışmalar İzmir’e ne getiriyor” sorusu şimdilik içerisinde muğlak cevapları barındırıyor da, son on yıllık süre zarfında kentte açılan yarışmaların sayısı, çeşitliliği ve niteliği umut vericidir. Yarışmaların sayısının ve niteliğinin artışı, mimarlığın toplumsal zeminde gündelik yaşantının zenginleşmesi ve kentlinin kamusal yaşamının artması yönünde karşılık bulacaktır. Bu açıdan, eşsiz

coğrafyasının sunduğu zengin bir altlığa sahip olan İzmir'i yarışmalar yoluyla çok yönlü tartışmak, kentin tıkanan kanallarını da açmak açısından hayati önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Arkitekt (1933), Memleket-Birlik Haberleri, Arkitekt, Sayı: 25 (1933/01), Sf: 30-31
- Arkitekt (1937,a), Arkitekt, Sayı: 84 (1937/12), Sf: 346
- Arkitekt (1937,b), Arkitekt, Sayı: 77-78 (1937/5-6), Sf: 136-142
- Arkitekt (1952), Arkitekt, Sayı: 249-250-251-252 (1952/5-8), Sf: 144-146
- Aygün, M. (2004), Tarihsel Dönemekte Proje Yarışmaları, Mimarlık Dergisi, Sayı:320, Sf:
- Ballice, G. (2009), Cumhuriyet Sonrası İzmir'de Az Katlı Konut Yapıları (1923-1965), Ege Mimarlık, Sayı: 71 (2009/4), Sf: 24-27
- Birsel, C. (2009), İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl Kentsel Mirası, Ege Mimarlık, Sayı: 71 (2009/4), Sf: 12-17
- Cengizkan, M. N. (2007), MİMARLIK'tan 337, Mimarlık Dergisi, Sayı: 337.
- Çimen,B. (1993), “ Yarışmalar, Demokratik Kararlar İçerirler... Ve Yarışmalar Yapılmalıdır” Mimarlık Dergisi Sayı:251, Sf. 28 –29.
- Ege Mimarlık (2001-2002), İzmir Liman Bölgesi için Kentsel Tasarım Uluslar arası Fikir Yarışması, Ege Mimarlık, Sayı: 40-41 (2001/4, 2002/1), Sf: 58-90
- Ersin, N. (2001), PROJE YARIŞMALARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER, Mimarlık Dergisi, Sayı: 298, Sf:8-9.
- Gürsel, E., Erar, H., Birkan, G, Erar, O., Keskintaş, N. (2004), Konak Meydanı ve Çevresi Düzenleme Projesi Konak Meydanı Denizle Yeniden Buluşuyor, Ege Mimarlık, Sayı: 50 (2004/2), Sf: 44-53
- Hasol, D. (2017), 20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı, YEM Yayın, İstanbul.
- İdil, B. (2010), Yarışma da Asla Sadece Yarışma Değildir!, Mimarlık Dergisi, Sayı: 351.
- İnan, D. (2015), Zeki Sayar'ın Mimarlığı: Yapılar ve Projeler, Zeki Sayar ve Arkitekt Tasarlamak Örgütlemek Belgelemek, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.
- Kutucu, S. (2019), Kentsel Belleğin İzlerini Sorgulayan Bir Yarışma Üzerine Düşünceler, Ege Mimarlık, Sayı:104 (2019/3), Sf:12-17.
- Lipstad, H. (1989), The Experimental Tradition: Essays on Competition in Architecture, Princeton Architectural Press, New York, USA.
- Mimarlık (1983), Mimarlık Dergisi 194 (1983/8-9), Sf: 54
- Sayar, Y. (2004), Türkiye'de Mimari Proje Yarışmaları 1930-2000: Bir Değerlendirme, Mimarlık Dergisi, Sayı:320, Sf: 29-36
- Topal, H. (1998), Kordonyolu Süreci - Son Durumu - Öneriler, Ege Mimarlık, Sayı: 27 (1998/3), Sf: 8-9
- Türkeri, İ., Önal, F. (2016), Türkiye'deki Cami Sorunsalının Mimari Proje Yarışmaları Üzerinden Değerlendirilmesi, Mimarist Dergisi, Sayı: 56 (Bahar 2016), Sf. 91-98.
- Uzman, E. N. (1936), Inhisarlar Pavyonu, Arkitekt, Sayı: 70-71 (1936/10-11), Sf: 284-288
- Yarışmalar Dizini 1930-2004 (2004), TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara.
- Internet Kaynakları
- URL-1: <https://www.arkitera.com/>
- URL-2: <https://v3.arkitera.com/h55135-gecmisin-modern-mimarligi---5-izmir.html>
- URL-3: <https://www.teget.com/>